

Življenjska pot prof. dr. Frana Jesenka

Izvleček

V prispevku je povzeta življenjska pot prof. dr. Frana Jesenka – pot študenta, pedagoga, raziskovalca, ljubitelja gora in športnika. Navedena so področja, kjer je deloval, ter dela in dosežki, ki jih je ustvaril. V zadnjem delu prispevka »V spomin na prof. dr. Frana Jesenka« je poleg že znanih spominskih obeležij predstavljeno še »Jesenkovo popoldne v Škofji Loki«, ki se je leta 2012 prvič odvijalo v njegovem rojstnem kraju.

Abstract

The life of Prof. Dr. Fran Jesenko

The contribution summarises the life of Prof. Dr. Fran Jesenko, as a student, pedagogue, researcher, lover of the mountains and sportsman. The fields in which he worked and his work and achievements are mentioned. In the final part of the contribution »In memory of Prof. Dr. Fran Jesenko« is presented, in addition to the already familiar memorial feature »Jesenko afternoon in Škofja Loka«, which first took place in his birthplace in 2012.

Uvod

Prof. dr. Fran Jesenko se je rodil 14. marca 1875 v škofjeloški obrtniški družini. Po končani gimnaziji (1895) je odšel na Dunaj, kjer je študiral naravoslovje. Leta 1900 je doktoriral z disertacijo *Odnosi med jakostjo svetlobe in anatomsko zgradbo asimilirajočih organov*.¹

Na Dunaju se je Jesenko največ preživljal z inštrukcijami. Leta 1901 je bil prefekt in vzgojitelj perzijskih princev v Theresianumu (na Dunaju), od leta 1902 do 1908 je bil vzgojitelj sinov grofa Merveldta, v Belohradu na Češkem in pri družini Stagni v Aleksandriji. Z njimi je prepotoval skoraj vso Evropo in si izpolnil svoje jezikovno znanje. Govoril in pisal je nemško, češko, francosko, italijansko in švedsko ter razumel angleško, norveško in rusko.²

1 Adamič, Stoletnica rojstva profesorja dr. Frana Jesenka, str. 26–27.

2 Petkovšek, *Življenje in delo prof. dr. Frana Jesenka*, str. 9–16.

Pedagoško delo: od asistenta do profesorja

Prof. dr. Fran Jesenko
(vir: sl.wikipedia.org)

Jeseni 1909 je dr. Jesenko dobil mesto asistenta – demonstratorja na rastlinogojski postaji visoke šole za poljedelstvo na Dunaju. Leta 1913 je bil habilitiran v docenta za rastlinogojstvo in vrtnarstvo. Več mesecev je delal tudi na inštitutu Vilmorin v Parizu ter na inštitutih v Uppsali in Stockholmu.³

Med 1. svetovno vojno je bil ranjen. Po vojni se ni vrnil na Dunaj, ampak v domovino, kjer je najprej služboval kot docent na univerzi v Zagrebu, leta 1921 pa je postal redni profesor za botaniko na Univerzi v Ljubljani. Tu je, skupaj z drugimi nekdanjimi dunajskimi študenti slovenskega rodu, pomagal uresničevati idejni program tedanjih slovenskih znanstvenih delavcev, katerih cilj je bil na zahodni meji jugoslovanskega ozemlja postaviti

branik naše kulturne individualnosti – slovensko univerzo. Na novo je moral organizirati botanični inštitut, s potrebnim laboratorijem in strokovno knjižnico, hkrati pa pripravljati predavanja za vsa področja botanike. Sproti je moral iskati, piliti in ustvarjati domače terminološke izraze in nomenklaturu. Pri tem mu je bil v veliko pomoč prof. Janez Plečnik, njegov prijatelj.⁴

Prof. Jesenko je bil univerzitetni učitelj prvih diplomiranih biologov ljubljanske univerze, med katerimi so bili znani in cenjeni slovenski znanstveniki: Maks Wraber, Viktor Petkovšek, Anton Polenec in drugi.⁵

Raziskovalno delo: od floristike do genetike in žlahtnenja rastlin

Dr. Jesenko je svoje raziskovalno delo začel na področju floristike, ko je na pobudo dunajskega botaničnega inštituta med leti 1904 in 1908 preučeval rastlinstvo doline Nila in puščavske Arabije. Po vrnitvi je napisal razpravo *Puščavsko rastlinstvo skalnate Arabije*. Kasneje se je usmeril v preučevanje fiziologije rastlin, o tem je napisal več razprav:

- Poskusi trajanja turgescence v odrezanih rastlinskih poganjkih;
- O rasti in razvoju poleti defoliranih dreves in grmov;
- O nekaterih novih načinih skrajšanja dobe počitka pri lesnatih rastlinah;
- Siljenje z injekcijami, vbodi in alkoholom.

3 Petkovšek, *Življenje in delo prof. dr. Frana Jesenka*, str. 9–16.

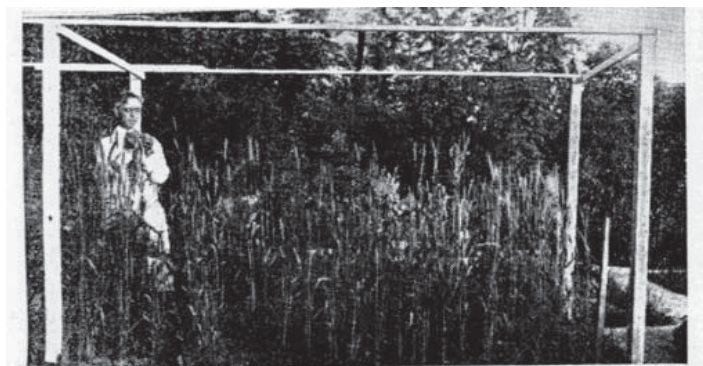
4 Petkovšek, *Življenje in delo prof. dr. Frana Jesenka*, str. 9–16.

5 Mihelič, Prof. dr. Fran Jesenko (1875–1932), str. 59–60.

Največ razprav je objavil v avstrijskem botaničnem časopisu in poročilih nemške botanične družbe.⁶

Vsekakor pa sta genetika in žlahtnjenje dve področji, ki sta raziskovalnemu delu dr. Jesenka dali poseben pečat in osnovo za nadaljnje delo. Bil je prvi na svetu, ki mu je uspelo križati rastlini dveh različnih rastlinskih rodov: *Triticum* in *Cerelae*, pšenico in rž, ter dobiti rodne potomce. Leta 1911 je svoje izsledke predstavil na 4. mednarodnem kongresu genetikov v Parizu, kasneje pa je objavil razširjeno razpravo o nadaljnjih dosežkih križanja žitnih vrst (1913).⁷

S poskusi na področju genetike in žlahtnjenja je nadaljeval tudi kasneje, ko se je na postaji za žlahtnjenje rastlin v Beltincih leta 1925 srečal z vodjem te selekcijske postaje inž. Francem Mikužem. Z združenimi močmi sta se znova zagrizla v križanja med pšenico in ržjo ter raziskovanja njunega potomstva. Vzporedno, vendar v manjšem obsegu, se je prof. Jesenko ukvarjal s poskusi križanja žitnih vrst in rodov tudi v ljubljanskem botaničnem vrtu.⁸

Prof. Jesenko med svojimi križanci rži in pšenice v botaničnem vrtu v Ljubljani. (vir: <http://www.gore-ljudje.net/novosti/79324>)

Ostalo delo: od Triglavskega narodnega parka do športa

Prof. Jesenko je bil tudi eden najbolj vnetih zagovornikov in soustvarjalcev Triglavskega narodnega parka. Takoj po podpisu pogodbe o ustanovitvi Alpskega varstvenega parka nad Komarčo je 4. in 5. julija 1924 s skupino svojih študentov, ob sodelovanju zastopnikov Slovenskega planinskega društva in gozdne uprave, označil meje prihodnjega narodnega parka v Dolini Triglavskih jezer, med Komarčo in Hribaricami, na vzhodni in zahodni strani. Prof. Jesenko je že takrat kot prvi uporabljal ime Triglavski narodni park.⁹

6 Adamič, Stoletnica rojstva profesorja dr. Frana Jesenka, str. 26–27; Petkovšek; Življenje in delo prof. dr. Frana Jesenka, str. 9–16.

7 Adamič, Stoletnica rojstva profesorja dr. Frana Jesenka, str. 26–27.

8 Petkovšek, Življenje in delo prof. dr. Frana Jesenka, str. 9–16.

9 Petkovšek, *Življenje in delo prof. dr. Frana Jesenka*, str. 9–16; Mihelič, *Prof. dr. Fran Jesenko (1875–1932)*, str. 59–60.

Prof. dr. Fran Jesenko (sedi spredaj) s svojimi takratnimi študenti pri označevanju meje Triglavskega narodnega parka, 5. julij 1924.
(iz: *Petkovšek, Življenje in delo prof. dr. Frana Jesenka*)

Dejaven je bil tudi v športu, bil je prvi predsednik Smučarske zveze Jugoslavije in je leta 1922 takratno smučarsko reprezentanco vodil na tekmovanja v Krkonoše.^{10, 11}

V spomin na prof. dr. Frana Jesenka

Tragičen padec na Komarči je bil usoden; smrt je 14. julija 1932 prekinila njegovo ustvarjalnost. V spomin so mu prijatelji postavili spominski kamen ob vznožju Šišenskega hriba, botaniki so odkrili spominsko ploščo v ljubljanskem Botaničnem vrtu, po 2. svetovni vojni so v Mestnem logu ustanovili Jesenkovo vrtnarijo, po njem so poimenovali Jesenkovo cesto v Spodnji Šiški,¹² Muzejsko društvo v Škofji Loki je na rojstni hiši na Kopališki ulici v Škofji Loki odkrilo spominsko ploščo.¹³ V njegov spomin je poimenovana Jesenkova pot – 3 km dolga učna pot na Rožniku, na njej so prikazane in označene različne drevesne vrste.

10 Krkonoše so pogorje v Sudetih, na meji med Češko in Poljsko. (op. ur.)

11 Petkovšek, *Življenje in delo prof. dr. Frana Jesenka*, str. 9–16.

12 Adamič, *Stoletnica rojstva profesorja dr. Frana Jesenka*, str. 26–27.

13 Adamič, *Stoletnica rojstva profesorja dr. Frana Jesenka*, str. 245–250.

Pot se prične v Tivoliju, ob Poti pod Turnom, poteka po pobočju Rožnika, za hotelom Bellevue, in se konča pri Tivolskem gradu. Urejena je bila ob kongresu Mednarodne zveze gozdarskih in lesarskih raziskovalnih organizacij (International Union of Forestry Research Organizations - IUFRO), septembra 1986, v Ljubljani.¹⁴ Leta 2008 mu je Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani v Ukancu, pri Domu pri Savici, odkrila spominsko obeležje.^{15, 16}

Spominsko obeležje prof. dr. Franu Jesenku v Triglavskem narodnem parku. (vir: www.bf.uni-lj.si)

Biotehniška fakulteta je po dr. Jesenku poimenovala tudi priznanja (Jesenkova priznanja) za največje dosežke na področju pedagoške, raziskovalne in strokovne dejavnosti s področja biotehniških ved. Podeljuje jih že od leta 1973, in sicer vsako leto 14. marca, na njegov rojstni dan.¹⁷

Tudi v Škofji Loki, rojstnem kraju dr. Jesenka, so leta 1998 na pobudo Jureta Svoljšaka, takratnega vodje Oddelka za družbene dejavnosti Občine Škofja Loka, stekla prizadevanja, da bi dr. Jesenku postavili doprni kip v Aleji zaslužnih Ločanov, a za to žal ni bilo posluha.

Istega leta je Občina Škofja Loka objavila javni razpis za dodelitev enkratne denarne pomoči na področju raziskovalne dejavnosti. Kot dobitnico te pomoči me je poklical gospod Svoljšak in predstavil svojo zamisel, da bi se dobitniki tudi javno predstavili. Želel je, da bi bil začetek predstavitev in nadaljnji potek okroglih miz, na katerih bi sodelovali dobitniki občinske finančne podpore, povezan z delom in življenjem znanih Ločanov, ki so na strokovnem in raziskovalnem področju presegli škofjeloške meje. Mednje prav gotovo spada tudi prof. dr. Jesenko.

Tako mi je bila kot Jesenkovi nagrajenki dana čast, da sem tri dni po obletnici rojstva dr. Jesenka, 17. marca 1999, v Knjižnici Ivana Tavčarja v Škofji Loki, odprla niz srečanj, na katerih smo dobitniki enkratne denarne pomoči širši javnosti predstavili svoje raziskovalne oziroma diplomske naloge in tako neposredno

14 http://www.zgs.gov.si/fileadmin/zgs/main/img/OE/04Ljubljana/GUP/Zlozenka_Jesenkova_pot.pdf

15 <http://www.bf.uni-lj.si/dekanat/nagrade-priznanja-in-pohvale-bf/jesenkove-nagrade/>

16 <http://www.bf.uni-lj.si/dekanat/nagrade-priznanja-in-pohvale-bf/jesenkove-nagrade/>

17 <http://www.bf.uni-lj.si/dekanat/nagrade-priznanja-in-pohvale-bf/jesenkove-nagrade/>

Vabilo na 1. Jesenkovo popoldne v Škofji Loki,
16. marec 2012. (v zasebni lasti)

širili védenje o pomenu znanstveno-raziskovalne dejavnosti na območju Občine Škofja Loka.

Potem je minilo 13 let, ko se je v Škofji Loki ponovno govorilo in bralo o dr. Jesenku. Lansko leto je tako na mojo pobudo, kot Jesenkove nagrajenke, in pobudo prof. dr. Marine Pintar, ob podpori Biotehniške fakultete in Občine Škofja Loka, nastala prireditev Jesenkovo popoldne v Škofji Loki.

V prvem delu so bili predstavljeni študiji, ki potekajo na Biotehniški fakulteti, nekdanji študenti so predstavili svoja diplomska dela. V drugem delu so sledila kratka poljudno-znanstvena predavanja, njihov glavni namen je bil popularizirati znanost v Škofji Loki, izpostaviti mlade potencialne loške znanstvenike in hkrati obeležiti obletnico rojstva Ločana, prof. dr. Frana Jesenka.

Organizatoriki prihajava z Biotehniške fakultete, obe sva Ločanki, zato je povezanost z Jesenkom še toliko večja. Ob podpori Biotehniške

fakultete, Občine Škofja Loka in Ločanov, ki jih znanost zanima ali so neposredno vključeni vanjo, verjamem, da bo prireditev postala tradicionalna in prepoznavna za Škofja Loko, rojstni kraj prof. dr. Frana Jesenka.

VIRI IN LITERATURA:

- Adamič, France: Stoletnica rojstva profesorja dr. Frana Jesenka. V: *Proteus*, 38, 1, Ljubljana : Mladinska knjiga, 1975, str. 26–27.
- Adamič, France: Stoletnica rojstva profesorja dr. Frana Jesenka. V: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike*, zvezek 4, Ljubljana : Slovenska matica, 1979, str. 245–250.
- Mihelič, Jože Andrej: Prof. dr. Fran Jesenko (1875–1932). Pomnik slovenskemu znanstveniku in gorniku. V: *Planinski vestnik*, 110, 1, Ljubljana : PZS, 2005, str. 59–60.
- Petkovšek, Viktor: Življenje in delo prof. dr. Frana Jesenka. V: *Spominski zbornik Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani ob stoletnici rojstva prof. dr. Frana Jesenka (1875–1932)*, Ljubljana : Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, 1975, str. 9–16.
- <http://www.bf.uni-lj.si/dekanat/nagrade-priznanja-in-pohvale-bf/jesenkove-nagrade/>

<http://www.gore-ljudje.net/novosti/79324/>

http://www.zgs.gov.si/fileadmin/zgs/main/img/OE/04Ljubljana/GUP/Zlozenka_Jesenkova_pot.pdf

Summary

The life of Prof. Dr. Fran Jesenko

*Prof. Dr. Fran Jesenko was born on 14 March 1875 in Škofja Loka. After completing gymnasium in 1895, he left for Vienna, where he studied natural sciences and received his doctorate in 1900. In the autumn of 1909, he occupied the position of assistant and demonstrator at the Plant Breeding Station of the College of Agriculture in Vienna and in 1913 he was habilitated as assistant professor for plant breeding and horticulture. He returned to his homeland after the First World War, where he was first employed as assistant professor at the University of Zagreb and, in 1921, became full professor of botany at the University of Ljubljana. He started research work in the field of floristics, was later oriented to the study of the physiology of plants, and genetics and breeding were certainly two fields that particularly marked the research work of Dr. Jesenko. He was the first in the world to succeed in crossing two different plant genera: *Triticum* and *Cerelae*, wheat and rye, and to obtain fertile progeny. Prof. Jesenko was also one of the most fervent advocates and co-creators of Triglav National Park and the first president of the Ski Federation of Yugoslavia. His rich life came to an end in what was for him the most beautiful environment, on the trail across Komarča, where in 1932 he fell into an abyss and died three days later, on 14 July 1932.*